

Posudek disertační práce z oboru filosofie

Jméno autora: Mgr. Karel Císař

Název práce: Aristotelovo pojetí místa. *Phys.* IV 208a27-213a11

Předkládaná práce je analýzou *Fyzik* IV 1-5, doplněnou o diskusi s významnými (převážně moderními) interpretacemi této části Aristotelova textu. Autor nepředkládá textovou analýzu *per se*; jeho cílem je obhajoba striktně filosofické teze, podle níž je *Phys.* IV 1-5 *dialektickým* zkoumáním, tedy svébytným filosofickým výkonem, jehož hodnota není závislá na empirických námitkách vůči Aristotelově fyzice. Rozbory jednotlivých pasáží a jejich litery jsou tedy legitimně podřízeny tomuto záměru, který též opravňuje soustředění pozornosti na samotné *Fyziky*, jakkoli komparacím s *Kategoriemi* a především spisem *O nebi* se práce tak zcela nevyhýbá (ke druhému případu viz stručně níže).

Pro své východisko, které je pro výslednou podobu práce zcela zásadní, a jemuž bych se proto rád věnoval podrobněji, nachází autor oporu v Owenově článku *Tithenai ta phainomena* z roku 1961. V jistém smyslu lze dokonce tvrdit, že disertace chce být první důslednou realizací Owenova programu v materii *Phys.* IV 1-5. V tomto cíli lze vytušit náznak obecnějšího (a téměř jistě platného) vzorce dějin filosofie a filosofického komentáře: „průlomový“ čili novátorský text zůstává bohatší než následné aplikace a návrat k plnosti jeho původní intence vrhá na daný problém nové světlo. Viz výslovně str. 4:

„Až na výjimky se ovšem moderní badatelé nepokoušejí vzít vážně původní Owenovo metodologické stanovisko, podle kterého je zkoumání místa z *Fyziky* IV 1-5 zkoumáním dialektickým. – A právě o to se pokouší předložená práce.“

Na okraj neuškodí dodat, že autor bere správnost Owenova postoje z výše zmíněného článku za zcela průkaznou bez dalšího dokladu. Srv. str. 3: podobně jako již staří a středověcí komentátoři, také moderní interpreti „měli Aristotelovy fyzikální koncepce většinou za překonané. To změnil až Owenův průlomový článek *Tithenai ta phainomena*, jenž zásadním způsobem změnil studium Aristotelovy filosofie. Oproti převládajícímu mínění ustavenému již ve středověku, podle něhož Aristotelovo zkoumání ve *Fyzice* vychází z empirických údajů, Owen přesvědčivě ukázal, že se věnuje spíše analýze běžného jazykového úzu, z něhož jsou vyvozovány bytostné charakteristiky skutečnosti.“

K čemuž bychom mohli dodat, že Aristotelés bez jakékoli pochyby využívá a analyzuje *endoxa* („názory“) v kontextu své teoretické i morální filosofie, stejně jako při svém zkoumání rétoriky a poetiky. Owenova teze, která je brilantní instancí jazykového obratu na poli dějin filosofie, pak v zásadě ztotožňuje *phainomena* a *endoxa*, avšak vyjímá z této

identifikace kontext biologie a meteorologie. Sám Owen tedy nejde tak daleko jako vlivná interpretace jeho článku, kterou nabídla Martha Nussbaum v roce 1986 (*The Fragility of Goodness*). Popularita této interpretace (díky níž se Aristotelés stává bedlivě a korektně naslouchajícím vykladačem lidské kultury ve smyslu „jazykového společenství“) se pak stala terčem kritiky, v níž snad částečně zanikly některé hlasy více či méně kritické k původnímu Owenovu stanovisku. K nim se počítají též autoři Owenovi nepochybně blízcí, například M. F. Burnyeat [‘Aristotle on Understanding Knowledge’ (1981)], anebo T. H. Irwin [‘Aristotle’s Concept of Signification’ (1986) vydaný přímo v *hommage* Owenovi *Language and Logos*]. Právě Irwin upozorňuje na jasně „realistický“ úběžník, jemuž jsou zkoumaná *endoxa* podřízena: jedná se o míru jejich konformity se strukturou skutečnosti. Srov. Irwin (1986), str. 252-253: Aristotelés „multiplies assertions to to make clear the relations of the subject and the properties talked about. *His ontology* determines his account of the structure and nature of assertions. (...) His criteria for counting assertions are *guided by the real natures* that are signified“ (kurzíva má).¹ Asi tímž směrem, jakkoli jde o kritiku nedávné monografie, ukazují poznámky Henry Mendella v loňských *OSAP*.²

Owenova teze není tedy přijímána univerzálně a v celkem nedávné době došlo i na seriózní obhajobu Rosse před Owenem z pera Paula Nieuwenburga,³ nemluvě o novější tendenci vykládat též Aristotelovy politické spisy jako součást širšího naturalistického projektu. – K čemu je však takové připomenutí v rámci posuzování předložené disertace? Prostě k tomu, abychom mohli upřesnit vztah mezi konkrétním textem *Phys.* IV 1-5 na straně jedné a aristotelskou dialektikou (zahrnující práci s cizími či tradovanými názory) na straně druhé. Kapitola IV 1 totiž poukazuje k *absenci* jiných názorů na povahu místa, o které by bylo možné se opřít (cf. *ouden para tòn allôn ktl.*, a viz str. 10 předložené práce). Lze jistě namítnout, že jde o neexistenci tematických pojednání *filosofického* rázu, nikoli obecných mínění, ale východiskem je přesto od počátku kapitoly otázka po existenci a povaze místa, k čemuž Aristotelés *dodává*, že dle běžného názoru „být“ = „být někde“. Toto tvrzení je přitom opakováním téměř identického názoru z *Phys.* III 5, 205a10-12, III 5, 205b31, III 5, 206a2-3, kde se zároveň zdůrazňuje omezení této teze na smyslově vnímatelná tělesa (jako celky složené z částí, viz 205a10-12). Za první skutečně jasný a konkrétní znak *existence*

¹ Tento text je spolu s dalšími citován a diskutován v poměrně nedávném článku Ekateriny V. Haskins, ‘*Endoxa*, Epistemological Optimism, and Aristotle’s Rhetorical Project’, *Philosophy and Rhetoric* 37 (2004), 1-20. Autorka staví vedle Irwina i Denyera (*Language, Thought and Falsehood in Ancient Greek Philosophy*, 1991), jehož pozice je však výrazně odlišná a patrně bližší Owenovi.

² Viz Henry Mendell, ‘Putting Aristotle’s *Physics* in its Place. A Discussion of Benjamin Morison, *On Location*’, *Oxford Studies in Ancient Philosophy* 28 (2005), 362-363.

³ Paul Nieuwenburg, ‘Aristotle and the Appearances’, *Journal of the History of Philosophy*, 37 (1999), 551-573.

